

ЕКУМЕНСКА ДЈЕЛАТНОСТ ЕПИСКОПА БАЊАЛУЧКОГ И СРЕМСКОГ ДР АНДРЕЈА (ФРУШИЋА) У ВРИЈЕМЕ УПРАВЉАЊА БАЊАЛУЧКОМ ЕПАРХИЈОМ (1961–1980)

Анстракт: Иако је био православни епископ у Босанској Крајини не тако давно (прије 37 година), др Андреј (Фрушић) је мало познат широј јавности. Поред неизмјерног пастирског труда, који се огледа у обнови правовјерја међу народом, рукополагању нових свештеника и попуњавању упражњених парохија, обнови и изградњи црквених објеката, остао је запамћен и његов богат екуменски рад. Значај овог јерарха за помирења народа, стварање добрих односа међу припадницима традиционалних вјероисповиједања овога краја и његов прегалачки рад на усађивању у православни народ јеванђеоске истине о праштању кроз понављање народне пословице – брат је мио ма које вјере био – историја ће тек оцијенити, а овим радом желимо дати допринос томе.

Кључне ријечи: др Андреј (Фрушић), бискуп Алфред Пихлер, екуменски покрет, праштање, помирење.

Епископ бањалучки и сремски др Андреј (Фрушић) (1916–1986) био је један од значајних архијереја Српске православне цркве у XX вијеку.¹ "Епископ Андреј је био човек широке културе и високог образовања. Добро је говорио више страних језика. Много је читао и пратио сва збивања у хришћанском свету. Одржавао је добре контакте са екуменским радницима широм света, посебно у Римокатоличкој цркви. Имао је добро и племенито срце, што је и истакао у опроштајном говору епископ бачки Никанор. Умео је да саслуша сабеседника и увек је био спреман да пружи духовни савет и помоћ".² Посебно је важан његов пастирски рад у Епархији бањалучкој (1961–1980), гдје је са мјесним свештенством и монаштвом обнављао духовно и материјално достојање православља у Крајини. У историји је остао уписан, поготово у времену сто-

¹ Погледај: Платон Јовић, синђел, *Епископ бањалучки и сремски др Андреј Фрушић*, Бањалука 2017.

² Драган Вукић, *Упокојио се у Господу епископ сремски Андреј*, у: Гласник: службени лист Српске православне цркве (Београд), год. LXVII, бр. 4 (април 1986), 71.

ловања у Бањалуци, као велики поборник мира и превазилажења мржње и сукоба међу народима.

Епископ Андреј се цијелога живота борио за миран и добар суживот људи, а особито се залагао за зближење са припадницима Римокатоличке цркве. У миротворним и екуменским односима посебну пажњу заузимају његови лични односи са бискупом бањалучким Алфредом Пихлером (1913–1992), који су, како данас јасно можемо сагледати, били часни и искрени, и то са обе стране. "Пуних деветнаест година заједно су градили мостове разумевања, екуменске љубави и узајамног поверења. У оно време за ове крајеве тешко пострадале у прошлом рату и дубоко подељене били су то велики кораци. Њихов рад на овом пољу једнога дана када буде писана историја екуменских односа у нашим просторима наћи ће заслужно место".³ По мишљењу епископа бањалучког господина Јефрема, идеја јединства, којом су ова двојица људи живјели, доживјела је пораз: "Обојица су умрли осамдесетих година и на њихову срећу нису дочекали пораз идеја за које су се тако снажно залагали".⁴

У једном од првих разговора са државним властима након преузимања Бањалучке катедре, епископ Андреј се интересовао како власти гледају на његове добре односе са бискупом Пихлером. Том приликом описао је један разговор са бискупом, у којем му је понудио да дође у катедралу и прати римокатоличку мису: "Он је одмах рекао: Зар би Ви то смјели учинити? Шта би на то мени рекао Ватикан? Ја сам му на то одговорио да би Ватикану таква једна појава врло добро дошла".⁵ Овај одговор бискупа Пихлера треба схватити у духу званичне "политике" Ватикана – до Другог ватиканског концила – према осталим хришћанима, па и према православнима.

Већ 1962. године један од најближих сарадника епископа Андреја, прота Војин Инђић, возио је аутомобилом бискупа Пихлера у Загреб. Секретар Комисије за вјерска питања Среза Бањалука Боро Бјелкановић, приликом посјете бискупу 20. јула 1962. године, упитао га је како је био задовољан возачем? На то му је бискуп добронамјерно и уз осмијех одговорио: "Па Ви чак знате и ко ме возио. Нисам се много заморио, свршио сам послове и посјетио сам пријатеље. Знате ја мислим да ти односи нису лоши, да је то добра и позитивна ствар",⁶ мислећи на односе које има са епископом и православним свештенством.

³ Драган Вукић, нав. дјело, 71.

⁴ Јефрем (Милутиновић), епископ бањалучки, *Српска православна Епархија бањалучка: 1900–2000: шематизам*, Бањалука 2000, 157.

⁵ Архив Републике Српске, Бањалука (даље АРСБЛ), Народни одбор среза Бања Лука, ст. пов. 11/1, 7.9.1961, Народна Република Босна и Херцеговина, Народни одбор среза, Комисија за вјерска питања, Бања Лука, Извршном вијећу НРБиХ и Комисији за вјерска питања, Сарајево, 4.

⁶ АРСБЛ, Народни одбор среза Бања Лука, стр. пов. 28, 21. јула 1962, Извршном вијећу НРБиХ и Комисији за вјерска питања, Сарајево, 1–2.

Епископ Андреј је планирао да пође на поклоничко путовање у Италију 1962. године. Будући да је у Риму већ владала претконцилска атмосфера, а и из страха да ће ово његово путовање неки људи погрешно схватити, ријешио је да га одгоди. Забилежио је: "Бојати се да мој пут неко не искористи у иностранству за властите циљеве иако би као историчар волио да видим многе историјске вриједности и споменике. Боље је да за сад тај пут одгодим".⁷

Надахнут посјетом Риму, сусретом са римским папом Павлом VI и његовим ријечима о јединству хришћана, али и пријатељским односима са епископом Андрејем и свештенством Бањалучке епархије, бискуп бањалучки Алфред Пихлер упутио је, данас слободно можемо рећи историјску, посланицу својој пастви. У божићној честитки свештеницима и вјерницима од 20. децембра 1963. године, преносећи поздраве римског понтифика, наводи његове ријечи упућене бискупима на једној од сједница у Ватикану: "Зато овдје пред свима бискупима признајем да смо у прошлости гријешили против љубави. Свађали смо се са браћом других цркава, било је и мржње. Ево, ја их молим да нам опросте, а и ја са своје стране, опраштам свима, ако су, можда нас мрзили или презирали".⁸ Позивајући своје свештенство и вјернике да сљедују овим ријечима римског папе, додао је: "И ми бисмо, драга браћо, на овај благодан љубави требали рећи нешто слично. Управо у овој земљи су у прошлом рату многа наша браћа православне вјере погинула за то што су православци. Они који су их убијали имали су у цепу католички крсни лист. Звали су се католици. И ти кршћани убијали су друге људе, такође кршћане, за то, што нису хрвати и католици. Ми болно признајемо сву страшну заблуду тих залуталих људи и молимо нашу браћу православне вјере да нам опросте као што је Крест на крижу свима опростио. Уједно и ми опраштамо свима ако су нас можда мрзили или неправду учинили. Данас пред колијевком Исуса Христа нека се избришу сви дугови и нека завлада љубав".⁹ Државне власти биле су изненађене овом посланицом, па су својим методама испитивали мишљење римокатоличког, али и православног свештенства о томе. Дошли су до закључка да је бискуп изнио исувише генералну слику држања католика и Хрвата у току рата, те да нигдје није споменуо да је било како жртва тако и злочинаца на обје стране.¹⁰ Поред тога, у извјештају већ споменутог Боре Бјелкановића Извршном вијећу СР Босне и Херцеговине, Комисији за вјерска питања, између осталог стоји: "Епископ

⁷ АРСБЛ, Народни одбор среза Бања Лука, стр. пов. 22, 7. јула.1962, Извршном вијећу НРБ и Комисији за вјерска питања, Сарајево, 2.

⁸ Архив Босне и Херцеговине (даље АБиХ), Комисија за вјерска питања, 1964, фасцикла бр. 21, Информација о реаговању на божићни поздрав бискупа Пихлера, Бискупски ординаријат Бањалучка, бр. 1269/63, Бискупова божићна честитка, 2.

⁹ Исто

¹⁰ АБиХ, Комисија за вјерска питања, 1964, фасцикла бр. 21, Информација о реаговању на божићни поздрав бискупа Пихлера, Социјалистичка Република Босна и Херцеговина, Скупштина среза Бања Лука, стр. пов. бр. 5, 13.2.1964. г., Извршном вијећу СР БиХ, Комисији за вјерска питања, Сарајево

Фрушић и већина православних свештеника најпохвалније се изражавају о овом гесту Пихлера. Пихлер је са Фрушићем у два-три наврата разговарао о овом питању. Том приликом је рекао Фрушићу да не може схватити да кршћанин може бити крвник недужних људи, да је то увијек осуђивао, и данас осуђује, да је за пријатељске односе са православном црквом итд. Причао је такође Фрушићу и о реакцији његових свештеника на овај дио посланице. Епископ Фрушић посебно цијени овај став Пихлера и сматра да је искрен родољуб, пријатељ Срба и спреман да реално сагледа данашње стање и сарађује са органима власти".¹¹ У мају 1964. године бискуп Пихлер је имао састанак са предсједником Републичке комисије за вјерска питања, у току којег су се дотакли и божићне честитке. У току овог сусрета бискуп је рекао да је она израз његовог мишљења и његових осјећања, нагласивши: "Са православцима нас дијеле ови посијани гробови, које морамо паметно превазићи".¹²

У вријеме боравка у Риму 1963. године бискуп Пихлер је говорио кардиналима и бискупима о племенитости епископа Андреја и његовој борби да се у Бањалуци изгради Храм Свете Тројице. У исто вријеме представио је епископа Андреја као доброг човјека и пријатеља Римокатоличке цркве, те је преко њемачких бискупа, а уз подршку загребачког бискупа, прикупио финансијску помоћ за изградњу цркве. Римска курија је послала 2.000 динара помоћи за изградњу Саборне цркве у Бањалуци, што су бањалучке власти окарактерисале као први случај да Ватикан материјално подржава изградњу православне богомоље.¹³

Епископ Андреј је посјетио Шибеник и епископа Стефана (Боцу) 1965. године. Том приликом је имао блиске сусрете са представницима Римокатоличке цркве. Штавише, бискуп шибенски је присуствовао литургији коју су двојица епископа служила. Већ спомињани Боро Бјелкановић, описујући разговор са епископом Андрејем о овом питању, биљежи: "На моје питање значи ли то да је Ватикан одобрио и овакву врсту међусобних односа бискупа са осталим кршћанским црквама, Фрушић је одговорио да је то сигурно у духу концила. Званични Ватикан то још није у потпуности санкционисао. Истина постоји неодређен став по коме је то дозвољено у 'нарочитим приликама'. Шибенски бискуп је сигурно овај поступак подвео под овај став, завршио је епископ Фрушић. Ово сам питање намјерно поставио епископу Фрушићу јер је он у ранијим разговорима истицао да би радо присуствовао и једној служби коју држи бискуп бањалучки, уколико би му он сличну посјету вратио у његовој цркви. Међутим, Пихлер је одговарао да то не би смио учинити јер је то по њиховим

¹¹ Исто

¹² АБиХ, Комисија за вјерска питања, 1964, фасцикла бр. 21, бр. 253, 6.5.1964, Информација о разговору предсједника Републичке комисије за вјерска питања са бањалучким бискупом Алфредом Пихлером

¹³ Извор наведен под напоменом 10

нормама забрањено".¹⁴ На истом мјесту епископ Андреј је подијелио са својим саговорником детаље литургијске реформе унутар Римокатоличке цркве, која је усвојена да Другом ватиканском концилу,¹⁵ а са којом га је упознао бискуп Пихлер.

Посјета патријарха Германа (Ђорића) и чланова Светог архијерејског синода Бањалуци 12. новембра 1968. године носила је екуменски карактер. Патријарха су дочекали, поред православног епископа – домаћина, свештенства и народа, и бискуп бањалучки са својим клиром, те представници Исламске заједнице. У току ручка епископ Андреј је рекао: "Босна је чудан терен, овде се изолационализам губи, а људи су све више наклоњени свеобухватном братству, схваћајући да су сви људи деца Божија... Овај дом је центар духовног живота у Босанској Крајини. Ви видите, Ваша Светости, крај Вас је преузвишени бискуп Алфред. Он је осведочени наш пријатељ. Овде је екуменизам врло развијен. Сваког четвртка се ми посећујемо и имамо екуменске састанке... Кад наши народи виде своје духовне вође, своје архипастире да су у заједници, они ће то исто чинити... Са браћом муслиманима такође имамо одличне односе и с њима имамо доста сличности...".¹⁶ На ријечи епископа Андреја надовео се бискуп Алфред Пихлер, између осталог рекавши: "Мој сан је да епископ Андреј једнога дана у мојој цркви запева католичку мису, а ја у православној да возгласим 'Благословено царство'. Као дете у школи певао сам Химну Светом Сави. Једна погрешка је што нисмо навратили и у моју цркву, али даће Бог да и католици чују Вашу Светост".¹⁷ Ове ријечи допунио је и ефендија Муфтија Захировић, нагласивши: "Ми смо једно. Сви верујемо у једнога Бога, само му се на разне начине молимо. Сви су људи Божија чеда. Све нас је Бог једнако створио".¹⁸ Заблагодаривши на свим овим топлим и значајним ријечима, патријарх Герман је рекао: "Преосвећени брат наш епископ бањалучки Андреј поставио је ствари на своје место. Ми стварно треба да будемо једно. Не треба чекати да нам то јединство дође споља, већ овако, контактима и међусобном сарадњом. И наш циљ је да будемо једно стадо са једним Пастирем."¹⁹

Епископ Андреј и бискуп Пихлер састајали су се дуги низ година сваког четвртка и водили разговоре на литургијске теме.²⁰ Будући да је бискуп био

¹⁴ АРСБЛ, Социјалистичка Република Босна и Херцеговина, Скупштина среза Бањалука, Комисија за вјерска питања, ст. пов. 11/1–65, 21.4.1965, Извршном вијећу НРБиХ и Комисији за вјерска питања, Сарајево, 2–3.

¹⁵ Исто, 3.

¹⁶ Момир Лечић, ђакон, *Свети архијерејски синод на челу са Њ. Св. Патријархом Германом посетио Пакрац и Бањалуку*, у: Гласник (Београд), бр. 10–11 (октобар–новембар 1968), 205.

¹⁷ Исто, 206.

¹⁸ Исто

¹⁹ Исто

²⁰ Ради честих сусрета епископа Андреја (Фрушића) и бискупа Пихлера, на огради између дворишта Римокатоличке бискупије и Православне епископије направљена је капија. У току обнове Владичанског двора (2000) и цјелокупног комплекса Православне епископије у Бањалуци на

дуго предсједник југословенске комисије Римокатоличке цркве за литургијска питања, интересовао се и за литургијску праксу Православне цркве. Епископ Андреј је био ту да му, зналачки и аргументовано, одговори на сва питања, те да га упуту у коријене постојања и историјског развоја неког литургијског чина Православне цркве. Бискуп је водио забиљешке о овим разговорима, а оне би у будућности, ако се пронађу, могле бити веома интересантно штиво у изучавању литургијског богословља.

Велики земљотрес, који је доживјела Бањалука 1969. године, још једном је показао да људи, без обзира на вјерску и националну припадност, треба да помажу једни другима. Носилац идеје помоћи другима од српског народа били су епископ Андреј и православно свештенство. Епископ Андреј је извијестио патријарха Германа (Ђорића) и Свети синод о невољи у којој је Бањалука последице земљотреса. Већ 30. октобра 1969. године патријарх Герман (Ђорић) је у пратњи епископа жичког Василија (Костића), некадашњег епископа бањалучког, посјетио епископа Андреја и његову паству у Бањалуци. Након обиласка Православне цркве, патријарх је обишао готово у потпуности срушену Римокатоличку катедралу, бискупа Пихлера, градске цивилне оштећене објекте као и бањалучке џамије.²¹ Он је у име Српске православне цркве дао новчану помоћ на свим поменутиим мјестима. Након земљотреса римокатолици су остали без богослужбеног мјеста, па је епископ Андреј благословио да римокатолици употребљавају Цркву Свете Тројице у Бањалуци у своје богослужбене сврхе. Наиме, сваке недјеље прије Свете литургије римокатолици су служили мису испред иконостаса поменутог храма.

У име Српске православне цркве епископ Андреј је 21. јуна 1970. године присуствовао канонизацији првог хрватског свеца – фрањевца и мученика Николе Тавелића. Том приликом је одржао бесједу којом је све присутне задивио својим познавањем историје и традиције хришћанске цркве. У склопу обиљежавања канонизације епископ Андреј је посјетио бискупе: трогирског, дубровачког и сплитског, као и Сјемениште у Сплиту, гдје је професорима и студентима одржао предавање.

Епископ Андреј присуствовао је првом Маријанском конгресу Римокатоличке цркве у Хрватској у Марији Бистрици 24. и 25. маја 1971. године.²²

Благодарећи добрим односима са представницима Свјетског савјета цркава, епископ Андреј је успио од ове институције да добије 11. фебруара 1972. године позамашну суму новца за помоћ народу Бањалуке последице земљотреса (70.000 долара), обнављање Владичанског двора (8.000 долара), изградњу конака у манастирима Гомионица (17.000 долара) и Моштаница (20.000 дола-

новој огради православни епископ је оставио врата која, као и у прво вријеме, служе својој сврси.

²¹ *Патријарх српски Герман: споменица поводом двадесетогодишњице његовог патријаршијског служења: 1958–1978*, Београд 1978, 52.

²² Драган Вукић, нав. дјело, 71

ра), обнову храма у Чардачанима (3.000 долара), те помоћ Римокатоличкој цркви (1.000 долара) и Исламској заједници (1.000 долара).²³

Епископ Андреј (Фрушић) водио је групе православних свештеника, монаха, монахиња и вјерника на поклоничка путовања у Грчку, Турску, Русију, Свету Земљу и Италију. У контексту теме овога рада посебно је занимљиво путовање групе православних ходочасника древним светињама Италије 1975. године. Предвођени епископом Андрејем (Фрушићем), православни ходочасници посјетили су ранохришћанске светиње, поклонили се светим моштима многих мученика и светитеља које почивају у Италији, а присуствовали су и недељној аудијенцији код папе Павла VI.

На сахрани епископа Андреја у Манастиру Крушедолу 1986. године, поред новог епископа бањалучког господина Јефрема, свештенства, монаштва и лаика Бањалучана, били су присутни и представници Римокатоличке цркве и Исламске заједнице из Бањалуке. Своју љубав и поштовање према личности епископа Андреја и признање његовом екуменском раду, својим присуством показали су бискупи бањалучки и ђаковачки – Алфред Пихлер и Ђирил Кос.

Закључак

Име епископа Андреја (Фрушића) остаће заувјек записано као име миротворца, а самим тим и оног који је посебно активно испуњавао и испунио блаженство – "блажени миротворци јер ће се синовима Божијим назвати" (Мт. 5, 9). Мост који је направио и којим је пребродио мржњу која је текла испод њега оштећен је, али не због лоших темеља које је поставио епископ Андреј, већ због тога што су се мржња и смутња умножиле и надошле као тешка бујица, а није било добровољаца да дижу заштитне бране. Епископ Андреј нас данас подсјећа на ону свима нама добро познату пасхалну стихиру: "Рецимо, браћо, и онима који нас мрзе, опростимо све васкрсењем".

Platon Jovic, Singelos

Ecumenical Activity of Dr. Andrej Frusic during
His Tenure as Bishop of Banja Luka (1961-1980)

Conclusion

²³ World Council of Churches, Commission on Inter-Church Aid, Refuge and World Service, Orthodox/ Middle East Desk, *Progress report No.7 and final*, у: Платон Јовић, *Епископ бањалучки и сремски др Андреј Фрушић*, Бањалука 2017, 106

The name of Bishop Andrej (Frusic) will remain eternally written as a name of a peacemaker, and thereby one who was especially actively fulfilling and fulfilled the bliss: “Blessed are the peacemakers for they will be called sons of God” (Matt. 5:9). A bridge which he built and with which he overcame the hatred that flowed underneath was damaged, but not because of bad foundations laid by Bishop Andrej, but because the hatred and intrigue multiplied and came as a heavy flood and there were no volunteers to build the protective walls. Bishop Andrej reminds us today of that Paschal sticheron, very well known to all of us: “Let us say, O brethren, even to those that hate us: Let us forgive all things on the Resurrection”.